

Розділ II

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

DOI: 10.33663/0869-2491-2025-36-83-93

УДК 340.1

Н. М. ПАРХОМЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України*
ORCID: 0000-0002-5870-9261

ФЕНОМЕН ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Визначені концептуальні підходи до реалізації права як феномену у вітчизняній та зарубіжній науці. Стверджується існування у правовій доктрині низки теоретичних напрацювань у сфері правореалізації, які переважно стосуються певних аспектів правореалізаційного процесу, його окремих форм, чинників, результатів. Однак не вироблено системного уявлення щодо реалізації права як феномену, що існує в суспільстві. Дискусійними проблемами серед представників зарубіжної правової доктрини є: концептуальні виміри правового регулювання та його ефективність; зумовленість ефективності якістю законодавства та відповідно правотворчого процесу; потреба комплексного підходу до проблем забезпечення правореалізації та ін.

Спільним для вітчизняної та зарубіжної науки є звернення до проблем правового забезпечення використання ШІ та цифрових технологій з огляду на захист прав, свобод та законних інтересів суб'єктів суспільних відносин.

Ключові слова: правореалізація, вітчизняна та зарубіжна правова доктрина, правозастосування, виконання, використання, дотримання, норма права, праворозуміння.

* *Parkhomenko Nataliia, Doctor of Juridical Sciences, Full Professor, Corresponding Member of the NAN of Ukraine*

Parkhomenko Nataliia. The phenomenon of realisation of law in modern scientific discourse

Conceptual approaches to the realization of law as a phenomenon by domestic and foreign scientists are defined. The existence in the legal science of a number of theoretical developments in the field of legal realisation, which mainly affect certain aspects of the legal realisation process, its individual forms, factors, results. However, there is no systemic view of the realization of law as a phenomenon that exists in society. Debatable problems among representatives of foreign legal doctrine are: conceptual dimensions of legal regulation and its effectiveness; predetermination of effectiveness by the quality of legislation, and accordingly, the law-making process; the need for an integrated approach to the problems of ensuring legal realization, etc.

Common for domestic and foreign science is an appeal to the problems of legal support for the use of AI and digital technologies in view of the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of subjects of public relations.

Key words: *realization of law, domestic and foreign legal doctrine, enforcement, execution, use, observance, rule of law, understanding of law.*

Постановка проблеми. Реалізація права як один із проявів його об'єктивності та дії є однією з найактуальніших проблем державотворення та сталого соціально-економічного та політичного розвитку держави, має фундаментальне значення як для юридичної науки, так і практики державотворення. Адже право створюється для того, щоб бути реалізованим та максимально ефективно впорядкувати суспільні відносини, виконуючи таким чином своє соціальне призначення.

Стрімкий розвиток суспільних відносин під впливом різного роду внутрішніх і зовнішніх чинників, активна правотворча діяльність уповноважених суб'єктів зумовили суттєві зміни в організації та функціонуванні інститутів публічної влади, забезпеченні та реалізації прав і свобод громадян. Насамперед йдеться про трансформацію сутності та змісту реалізації позитивного права в умовах еволюції методів і форм діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в аспекті забезпечення належного урядування та цифровізації суспільних відносин, удосконалення та адаптації українського законодавства до стандартів Європейського Союзу, перманентного реформування державно-владних інститутів, стабілізації правопорядку, відновлення суверенітету, забезпечення прав людини в умовах воєнного стану.

Стан опрацювання проблеми. Дослідження теоретико-методологічних і прикладних засад реалізації права на сучасному етапі зумовлюється як станом науково-теоретичної розробленості, так і реальними практичними проблемами, що виникають у цій сфері. При цьому слід зазначити, що питання правореалізації постійно перебувають у полі зору вітчизняних і зарубіжних вчених. Існуючі теоретичні напрацювання щодо феномену «реалізація права» є різноаспектними та такими, що потребують певної ревізії та упорядкування, що і є **метою** нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Вперше до з'ясування сутності, змісту та форм реалізації права звернулися вчені в так званий радянський період – 60–70-ті роки ХХ ст. в аспекті позитивістського праворозуміння. Саме тоді було сформульовано вчення про реалізацію та застосування права, яке натепер видається максимально загальним, спрощеним та малоінформативним. З огляду на це теоретичні напрацювання мали суто концептуальний характер, акцентували на відмінностях між поняттями «право» та «реалізація права», не були спрямовані на розв'язання практичних проблем, наголошувалося на відсутності підстав для будь-яких колізій між правотворістю, її результатами та реалізацією нормативно-правових актів.

Певним зрушенням у напрямі поглиблення досліджень стали спроби розібратися в проблемах тлумачення норм права в процесі правозастосування та аналіз проблем прогальності права, що виявляється в ході правореалізаційного процесу, подолання прогалин шляхом застосування аналогії права та закону.

Відповідно більшість досліджень об'єктивували формалізований підхід до реалізації правових приписів, залишаючи поза увагою фактичні механізми упорядкування суспільних відносин, приведення поведінки суб'єктів відповідно до цих норм. Отже, без уваги залишався соціальний аспект створення та реалізації норм права в конкретних життєвих ситуаціях.

Зі зміною ідеологічної парадигми, посиленням людиноцентристського виміру державної політики та активної імплементації принципу методологічного плюралізму в юридичній науці, починаючи з середини ХХ ст., переосмислення потребувало насамперед визначення поняття правореалізації з огляду на зміну концептуального підходу до визначення поняття права та наповнення його новими сенсами, зокрема людиноцентризмом.

Серед фундаментальних монографічних досліджень, які були проведені на теренах України протягом останніх тридцяти років варто спинитися на доробку вчених Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України у сфері правореалізації, адже науковці неодноразово зверталися до аналізу окремих аспектів висвітлення проблем реалізації права та відповідно мають певний теоретичний доробок. Зокрема, серед основних публікацій слід назвати низку колективних монографій, підготовлених науковими співробітниками відділу теорії держави і права, а саме: «Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні» (2007), де здійснено комплексний аналіз сутності, структури, особливостей формування та функціонування інституту прав людини та їх реалізації; «Дія права: інтегративний аспект» (2010), де набули висвітлення окремі аспекти забезпечення ефективності реалізації права, з огляду на проблеми захисту прав і свобод суб'єктів суспільних відносин, чинників, що впливають на правореалізаційний процес; «Принцип рівності у праві: теорія і практика» (2014), де було проаналізовано моральні засади принципу рівності в аспекті його практичної реалізації, рівність та пропорційність як засоби забезпечення справедливості в

процесі реалізації права; «Правова доктрина і державність: вектор взаємозв'язку» (2022), окремі розділи якої присвячені з'ясуванню ролі правової доктрини у реалізації права уповноваженими суб'єктами державної влади та проблемам формування правової (судової) доктрини в ході правозастосовної діяльності судової влади, та індивідуальна монографія Н. М. Пархоменко «Парадигма правового регулювання в Україні: змістово-інструментальний вимір» (2023), в якій проаналізовано тлумачення норм права як засіб правореалізаційної діяльності, правову доктрину як результат правотлумачної та правозастосовної діяльності суду тощо.

З іншого боку, серед ґрунтовних вітчизняних наукових досліджень проблем застосування норм права, що набули об'єктивної у вигляді індивідуальних монографій наразі можна назвати також роботи: Д. О. Бочарова «Правозастосовна діяльність» (2006), М. Д. Гнатюк «Правозастосування та його місце в процесі реалізації права» (2007), О. В. Павлишина «Оптимізація правозастосовної діяльності: теоретико-правові та логіко-філософські засади» (2008), А. М. Перепелюк «Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект)» (2016), О. С. Копитової «Теорія і практика судового правозастосування в Україні» (2020) та ін. Отже, у фокусі цих дослідників перебуває лише одна з форм реалізації права – застосування, інші ж три форми: виконання, використання та дотримання, наразі не отримали відповідного ґрунтовного дослідження на рівні теорії держави і права, незважаючи на їх важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Окремо варто відзначити появу в Україні досліджень у галузі розвитку та застосування штучного інтелекту, які наразі є предметом міждисциплінарних досліджень і тільки набувають свого розвитку. Зокрема, серед українських дослідників кримінально-правовий аспект штучного інтелекту досліджує О. Е. Радутний; відповідальність суб'єктів інформаційних відносин за умов подальшого розвитку автономних роботів і штучного інтелекту – О. В. Кохановська; правосуб'єктність штучного інтелекту – К. О. Кошелева; нормативно-правове регулювання застосування технологій штучного інтелекту – В. В. Власюк, Л. М. Мудриєвська; правове регулювання Інтернету речей – О. А. Баранов, С. М. Брайчевський, М. Гребенюк; проблеми приватності, конфіденційності, охорони, захисту та безпеки персональних даних в умовах застосування новітніх технологій – В. М. Брижко¹; проблемні аспекти реалізації прав і свобод людини і громадянина в аспекті застосування штучного інтелекту – О. І. Косілова, Х. К. Солодовнікова та ін.

При цьому на відміну від європейських країн стан законодавства в нашій державі перебуває лише на початковому етапі на шляху до унормування нового типу правовідносин за умови застосування технологій штучного інтелекту у різні сфери та потребує його удосконалення та гармонізації з європейським².

Щодо зарубіжної юридичної доктрини в галузі проблем реалізації права загалом та використання, застосування та дотримання права зокрема варто

відзначити існування ґрунтовних напрацювань, які концептуалізувалися у вигляді окремих напрямів, пов'язаних з розумінням сутності та змісту права як явища соціальної дійсності, інструменту соціального регулювання. Наразі спробуємо виокремити загальні тенденції до дослідження феномену «реалізація права» в зарубіжній юридичній науці.

Представники оксфордської школи теорії права, зокрема Дж. Галліган, досліджуючи право в сучасному суспільстві, вивчає процеси впровадження та дотримання норм права в аспекті взаємовідношення між законом і суб'єктами його реалізації, різні способи реалізації закону, відповідно до правових і соціальних змінних, які найкращим чином відповідають ситуації; порядок взаємодії закону із соціальним середовищем його реалізації³. На думку дослідника, два найцікавіші способи, якими закон взаємодіє з іншими частинами суспільства, це: коли чиновники приймають, інтерпретують і застосовують закон; другий визначає порядок, відповідно до якого фізичні особи та організації ведуть свою діяльність згідно з законом. Проте важливими є не лише інтерпретація норм чиновниками, а й їх обов'язок створити механізми (процедури) прийняття рішень про те, як ці норми повинні застосовуватись⁴.

Б. З. Таманаха у монографії «Загальна юриспруденція права та суспільство» здійснює теоретичне і соціологічне дослідження відносин між законом і суспільством. Закон, як правило, розуміється як дзеркало суспільства – відображення його звичаїв і моралі, що функціонує для підтримки соціального порядку. Автор обґрунтовує, що основною складовою цієї структури є неесенціалістський підхід до права, який забезпечує основу для розуміння явища правового плюралізму об'єднує правову теорію з соціологічними підходами до права⁵.

Д. Раз, професор юридичних факультетів Оксфордського та Колумбійського університетів, досліджуючи теоретичні проблеми праворозуміння, природи позитивного права, що походить від влади, його моральних засад та інтерпретації права в процесі його реалізації, звертається до аналізу інтерпретаційного плюралізму і можливості інтерпретації інновацій⁶.

У. Барбер у аспекті проблеми верховенства права наголошує, що проблеми реалізації суб'єктами права закону пов'язані з проблемою правової визначеності. При цьому верховенство права вимагає, щоб соціальний контекст був таким, щоб люди дотримувалися цих правил. В аспекті взаємодії та взаємозв'язку між верховенством права і державою, стверджується можливість існування держави та недержавних правових порядків лише за умови встановлення та підтримання правопорядку⁷.

Представники американської школи права (передусім Гарвардського університету), в аспекті практичного значення праворозуміння, також не залишили поза увагою проблеми правореалізації. Натепер можна виокремити декілька основних підходів. Зокрема, на початку ХХІ ст. набула нового значення та поширення концепція правового текстуалізму, одна зі спроб концептуального осмислення природи й сутності права⁸, прибічники якої фактично

пов'язують правове регулювання й правозастосування лише з необхідністю суворого дотримання текстів законів, а відтак обґрунтовують практичне розв'язання юридичних (особливо судових) питань, спираючись лише на текст правового акта й ігноруючи відомі доктрини чи усталені наукові постулати (канони)⁹.

С. Бреєр, у межах проблематики прагматизму та текстуалізму, наголошує, що право і розуміння того, як воно може реалізуватися (працювати), щоб захистити основні цінності, а також дати змогу членам громад жити разом і процвітати, має важливе значення для верховенства права. На думку науковця, право – це не жорстка наука. Це кодифікований набір переконань, що містить правила, якими повинні жити всі члени суспільства. Вони погоджуються дотримуватися цих правил, і цю угоду не можна сприймати як належне. Прийняття жорстких юридичних методів, які відірвані від реального життя і розуміння людей, може підірвати, а не зміцнити цей соціальний договір. Влада ризикує дистанціюватися від суспільства, створюючи систему внутрішньої логіки, яка нікому не корисна, не відповідає сучасному життю і не в змозі захистити цінності та спільні зобов'язання. Це загрожує нівелюванню принципу верховенства права¹⁰.

Більш широко та різноспектно до проблем, пов'язаних з реалізацією права, в аспекті пошуку розуміння його сутності, підходять прибічники теорії реального права. По суті, сама назва школи підкреслює, з одного боку, прагматизм, а з іншого – намагання пов'язати норми закону через суб'єктів їх реалізації з фактичними правовими відносинами та проблемами правового регулювання. Зокрема, Г. Даган стверджує, що правове регулювання визначається насамперед правом – законодавством, нормативними актами, а також цілим комплексом впливів на поведінку людини¹¹.

З позицій філософії права, на думку науковця, погляд юридичних реалістів на право як рушійну силу, містить три набори конститутивних напружень – між владою і розумом, наукою і ремеслом, традицією і прогресом – і демонструє, як основні претензії, пов'язані з правовим реалізмом, вписуються в цю концепцію права. Реалістична концепція права передбачає, що полеміка між законом як владою і законом як причиною, законом як наукою і законом як ремеслом, традицією і законом як прогресом, є марною і шкідливою, тому одновимірний аналіз права є безнадійно дефіцитним. Право (або будь-яка конкретна правова доктрина чи інститут) може бути належним чином зрозумілим, тільки якщо ми повернемо реалістичне розуміння його найбільш значущої властивості: гармонізацію влади і розуму, науки і ремесла, а також традиції і прогресу¹².

Близькими до теорії реалізму є оригіналістична (в т. ч. неооригіналістична), інтенціональна, перпозитивістська теорії права, прибічники яких (Дж. Блейкер, В. Бауде, С. Е. Сакс, Дж. А. Пояновський, К. К. Уолш та ін.) обґрунтовують тезу про те, що сутність закону, а відтак і права загалом, залежить від подій, які відбулися в минулому, від розуміння умов, за яких при-

ймалися нормативні акти, від мети ухвалення цих документів і очікуваних на час їх прийняття наслідків. Отже, існують певні історично зумовлені стандарти правильної правової дії, які визначаються тим, що утворюють або передбачають утворення найкращих правових наслідків¹³. Для консеквенціалістів існує стандарт правильної дії: акт правильний, якщо він має найкращі наслідки¹⁴.

Отже, феномен права аналізується крізь призму правореалізації, іншими словами – юридичної практики. При цьому, на думку Є. Б. Кубка, слід мати на увазі узагальнювальний характер цього поняття, хоча в деяких правових системах і закордонних юрисдикціях поняття «юридична практика» використовується у доволі вузькому значенні (наприклад, як приватна практика адвокатів у інтересах клієнтів), але в більшості країн використовується в широкому значенні як сукупність судових і адміністративних процедур і прецедентів, а також правил і звичаїв¹⁵.

Професор Клівлендського університету Д. Барнхізер у роботі «Розрив у впровадженні: що змушує закони досягати успіху чи зазнавати невдачі?» наголошує, що реалізація права потребує ефективних механізмів (систем) для виконання закону та політичних мандатів. Закони часто погано розроблені або навмисно саботуються при їх створенні, але в багатьох випадках неефективність відбувається на рівні виконавчого органу або міністерства. Неадекватність і саботаж на цьому рівні, як правило, більш невидимі, ніж у точці прийняття, де політики прагнуть взяти кредит на свої «позитивні» дії. На думку вченого, закони та політика саботуються як у створенні закону, так і в його застосуванні. Однією з поширених форм саботажу є те, що передбачуваний розрив вбудований у формулювання правових стандартів, які використовують право для створення видимості права без створення «реального» права. Навіть якщо закон є об'єктивно зумовленим, існує звичайна практика саботувати його ефективність на виконавчому та регуляторному рівнях, де закони виконуються. Це робиться шляхом недофінансування основних витрат, необхідних для моніторингу, обробки та реалізації закону. Відмова від підтримки основних витрат на впровадження призводить до недостатнього кадрового забезпечення компонентів, необхідних для роботи системи. Це відбувається на рівні моніторингу, навчання, перевірки та виконання¹⁶.

В умовах надзвичайно швидкої цифровізації суспільних відносин, продукуванням новітніх технологій у сферу права, можна прогнозувати, що концепція реального права в майбутньому може набути подальшого розвитку у зв'язку з проникненням у формування правової матерії й особливо в законодавчу й судову практику штучного інтелекту (ШІ), про що свідчать останні публікації у США, де це питання досліджується найглибше¹⁷.

Підтвердженням цього факту також є низка публікацій. Зокрема, це праці Е. Альпайдін, М. Ф. Куельяр, Ф. Фаган, С. Левмор, П. Флах, П. Гоудер, А. З. Хук, А. С. Майклс¹⁸ та ін., де розкриваються проблеми, пов'язані з використанням ШІ під час реалізації права, у тому числі судового правозастосу-

вання та визначаються позитивні та негативні наслідки таких практик для забезпечення принципу верховенства права та правопорядку.

До прикладу у серії монографічних видань «Штучний інтелект і верховенство права» зазначається, що штучний інтелект є важливою рушійною силою нового витка технологічної революції та промислових змін. Це створює проблеми для розвитку людського суспільства, соціального управління та правового регулювання, таких як витік особистою конфіденційності, часті проблеми безпеки даних, упередження та дискримінація, спричинені алгоритмами. ШІ глибоко змінює світ, і необхідно думати про те, як сприяти побудові відповідального ШІ з точки зору глобального управління та правового регулювання в майбутньому¹⁹. Дослідники пропонують конкретні рішення для впровадження управління ШІ з мультидисциплінарної точки зору, що охоплюють ШІ, блокчейн, алгоритми, цифрову валюту та інші специфічні сегменти, тісно пов'язані з правом, з передовою академічною та теоретичною цінністю²⁰.

Висновки. Визначення концептуальних засад правореалізаційної діяльності як феномену, з'ясування основних ознак правореалізаційного процесу та його структури, проведення класифікації правореалізаційної діяльності за різними критеріями та дослідження їх особливостей та ін. вітчизняними та зарубіжними вченими є важливим етапом розвитку теорії держави і права, сучасного вчення про правореалізацію.

Наразі можна стверджувати про існування у вітчизняній юридичній науці низки теоретичних напрацювань у сфері правореалізації, які переважно стосуються певних аспектів правореалізаційного процесу, його окремих форм, чинників, результатів. Однак немає системного уявлення щодо реалізації права як феномену, що існує в суспільстві. При цьому спостерігається тенденція до домінування природно-правового підходу до проблеми, а також ототожнення правозастосування з правореалізацією, поглиблення прикладного аспекту правореалізації. Окрім того, низка концептуально-методологічних проблем, пов'язаних із особливостями реалізації права в умовах інформаційного суспільства, дії права в умовах надзвичайного правового режиму, трансформації сутності та змісту правореалізаційного процесу у зв'язку із євроінтеграцією наразі залишається дискусійною та такою, що потребує наукового осмислення та переосмислення.

Представники зарубіжної правової доктрини, особливо країн прецедентного права, завжди здебільшого були орієнтовані на дослідження юридичної практики. Натепер серед дискусійних проблем: концептуальні виміри правового регулювання та його ефективність; зумовленість ефективності якістю законодавства та відповідно правотворчого процесу; потреба комплексного підходу до проблем забезпечення правореалізації; правова визначеність як чинник ефективності правореалізаційного процесу; забезпечення верховенства права під час його реалізації та ін.

Спільним для вітчизняної та зарубіжної науки є звернення до проблем правового забезпечення використання штучного інтелекту та цифрових технологій з огляду на захист прав, свобод та законних інтересів суб'єктів суспільних відносин.

1. Косілова О. І., Солодовнікова Х. К. Права і свободи людини і громадянина V.S. штучний інтелект: проблеми аспекти. *Інформація і право*. № 4(35)/2020. С. 56–57.

2. Там само. С. 58. 3. Galligan D. J. *Law in Modern Society*. Oxford Academic Books, 2006. P. 293–309. 4. Там само. P. 310–330. 5. Tamanaha Brian Z. *A General Jurisprudence of Law and Society* Get access Arrow. Published online: 1 January 2010 Published in print: 19 July 200. 6. Raz Joseph *Between Authority and Interpretation: On the Theory of Law and Practical Reason*. 2009. 424 p. 7. Barber N. W. *The Principles of Constitutionalism* 8. Siegel J. *The Inexorable Radicalization of textualism*. *University of Pennsylvania Law Review*, 2009, vol. 158, p. 117. 9. Edelson B., Stephenson M. *The incompatibility of substantive canons and textualism*. *Harvard Law Review*, vol. 137, № 2, p. 515–538. 10. Breyer Stephen *Pragmatism or Textualism*. *Harvard Law Review*. Volume 138. Issue 3. January 2025. P. 771–772. 11. Dagan H. “The Realist Conception of Law”, *Reconstructing American Legal Realism & Rethinking Private Law Theory* (New York, 2013; online edn, Oxford Academic, 26 Sept. 2013) 12. Dagan, Hanoch, 'The Realist Conception of Law', *Reconstructing American Legal Realism & Rethinking Private Law Theory* (New York, 2013; online edn, Oxford Academic, 26 Sept. 2013). 13. Докл. див.: Кубко Є. Б. Право як об'єкт теоретико-методологічного дослідження (сучасні концепції). *Альманах права*. 2024. Випуск 15. С. 70. 14. See, e.g., Derek Parfit, *Is Common-Sense Morality Self-Defeating?*, 76 *J. PHIL.* 533, 534 (1979) (describing “Act Consequentialism” as “giv[ing] to all one common aim: the best possible outcome”) 15. Кубко Є. Б. Правотворчість, юридична практика і правова невизначеність: методологічні аспекти взаємозв'язку. *Правова держава: щорічник наукових праць Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України*. Випуск 35. Київ, 2024. С.114. 16. Barnhizer, D. (2013). *The Implementation Gap: What Causes Laws to Succeed or Fail?* 2013. 16 p. 17. Кубко Є. Б. Право як об'єкт теоретико-методологічного дослідження (сучасні концепції). *Альманах права*. 2024. Випуск 15. С. 69. 18. Alpaydin, E. (2020). *Introduction to machine learning*. Cambridge: MIT Press., Cuéllar, M. F., & Huq, A. Z. (forthcoming 2021). ‘Toward the Democratic Regulation of AI Systems: A Prolegomenon’. Available at SSRN 3671011., Fagan, F., & Levmore, S. (2019). ‘The Impact of Artificial Intelligence on Rules, Standards, and Judicial Discretion.’ *Southern. California Law Review* 93, 1., Flach, P. (2012). *Machine learning: the art and science of algorithms that make sense of data*. New York: Cambridge University Press., Gowder, P. (2018). ‘Transformative legal technology and the rule of law’. *University of Toronto Law Journal*, 68(supplement 1), 82-105, Huq, A.Z. (forthcoming 2021). ‘Constitutional Rights in the Machine Learning State’ *Cornell Law Review* 105., Michaels, A. C. (2019). ‘Artificial Intelligence, Legal Change, and Separation of Powers’. *University of Cincinnati Law Review*, 88(4), 1083., Aziz Z. Huq, “Artificial Intelligence and the Rule of Law”, *Public Law and Legal Theory Working Paper Series*, No. 764 (2021). 19. *Artificial Intelligence and the Rule of Law* Shanghai People's Publishing House 2024. XIV, 482 p. 20. *Blue Book on AI and Rule of Law in the World*. Shanghai People's Publishing House 2024. XIV, 482 p.

References

1. Kosilova O. I., Solodovnikova Kh. K. Prava i svobody liudyny i hromadianyna V.S. shchuhnyi intelekt: problemy aspekty. *Informatsiia i pravo*. № 4(35)/2020. S. 56–57.
2. Tam samo. S. 58.
3. Galligan D. J. *Law in Modern Society*. Oxford Academic Books, 2006. P. 293–309.
4. Tam samo. P. 310–330.
5. Tamanaha Brian Z. *A General Jurisprudence of Law and Society* Get access Arrow. Published online: 1 January 2010 Published in print: 19 July 200.
6. Raz Joseph *Between Authority and Interpretation: On the Theory of Law and Practical Reason*. 2009. 424 r.
7. Barber N.W. *The Principles of Constitutionalism*
8. Siegel J. *The Inexorable Radicalization of textualism*. *University of Pennsylvania Law Review*, 2009, vol. 158, p. 117.
9. Edelson B., Stephenson M. *The incompatibility of substantive canons and textualism*. *Harvard Law Review*, vol. 137, № 2, p. 515–538.
10. Breyer Stephen *Pragmatism or Textualism*. *Harvard Law Review*. Volume 138. *Issue* 3. January 2025. R. 771–772.
11. Dagan H. “The Realist Conception of Law”, *Reconstructing American Legal Realism & Rethinking Private Law Theory* (New York, 2013; online edn, Oxford Academic, 26 Sept. 2013)
12. Dagan, Hanoch, *The Realist Conception of Law, Reconstructing American Legal Realism & Rethinking Private Law Theory* (New York, 2013; online edn, Oxford Academic, 26 Sept. 2013.
13. Detalnishe dyv.: Kubko Ye.B. *Pravo yak ob'iekt teoretyko-metodolohichnoho doslidzhennia (suchasni kontseptsii)*. *Almanakh prava*. 2024. Vypusk 15. S. 70.
14. See, e.g., Derek Parfit, *Is Common-Sense Morality Self-Defeating?*, 76 *J. PHIL.* 533, 534 (1979) (describing “Act Consequentialism” as “giv[ing] to all one common aim: the best possible outcome”)
15. Kubko Ye. B. *Pravotvorchist, yurydychna praktyka i pravova nevyznachenist: metodolohichni aspekty vzaiemozviazku. Pravova derzhava: Shchorichnyk naukovykh prats Instytutu derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy*. Vypusk 35. Kyiv, 2024. S. 114.
16. Barnhizer, D. (2013). *The Implementation Gap: What Causes Laws to Succeed or Fail?* 2013. 16 p.
17. Kubko Ye. B. *Pravo yak ob'iekt teoretyko-metodolohichnoho doslidzhennia (suchasni kontseptsii)*. *Almanakh prava*. 2024. Vypusk 15. C. 69.
18. Alpaydin, E. (2020). *Introduction to machine learning*. Cambridge: MIT Press., Cuéllar, M. F., & Huq, A. Z. (forthcoming 2021). ‘Toward the Democratic Regulation of AI Systems: A Prolegomenon. Available at SSRN 3671011., Fagan, F., & Levmore, S. (2019). ‘The Impact of Artificial Intelligence on Rules, Standards, and Judicial Discretion. *Southern. California Law Review* 93, 1., Flach, P. (2012). *Machine learning: the art and science of algorithms that make sense of data*. New York: Cambridge University Press., Gowder, P. (2018). ‘Transformative legal technology and the rule of law. *University of Toronto Law Journal*, 68(supplement 1), 82–105, Huq, A.Z. (forthcoming 2021). ‘Constitutional Rights in the Machine Learning State *Cornell Law Review* 105., Michaels, A. C. (2019). ‘Artificial Intelligence, Legal Change, and Separation of Powers. *University of Cincinnati Law Review*, 88(4), 1083., Aziz Z. Huq, «Artificial Intelligence and the Rule of Law», *Public Law and Legal Theory Working Paper Series*, No. 764 (2021).
19. *Artificial Intelligence and the Rule of Law* Shanghai Peoples Publishing House 2024. XIV, 482 r.
20. *Blue Book on AI and Rule of Law in the World*. Shanghai Peoples Publishing House 2024. XIV, 482 r.

Parkhomenko Nataliia. The phenomenon of realisation of law in modern scientific discourse

It identifies conceptual approaches to the right-realisation activity as a phenomenon in domestic and foreign science, which is an important stage in the development of the theory of state and law, the modern doctrine of right-realisation.

The existence in the domestic legal science of a number of theoretical developments in the field of legal realisation, which mainly affect certain aspects of the legal realisation process, its individual forms, factors, results. However, there is no systemic view of the realization of law as a phenomenon that exists in society. At the same time, there is a tendency towards the dominance of the natural legal approach to the problem, as well as the identification of law enforcement with pravorealization, and the deepening of the applied aspect of pravorealization. In addition, a number of conceptual and methodological problems related to the peculiarities of the realization of law in the conditions of the information society, the operation of law in an emergency legal regime, the transformation of the essence and content of the legal process in connection with European integration currently remains controversial and requires scientific reflection and rethinking.

Representatives of foreign legal doctrine, especially the countries of case law, have always been mainly focused on the study of legal practice. Currently, among the debatable problems are: conceptual dimensions of legal regulation and its effectiveness; predetermination of effectiveness by the quality of legislation, and accordingly, the law-making process; the need for an integrated approach to the problems of ensuring legal realization; legal certainty as a factor in the effectiveness of the legal process; ensuring the rule of law during its implementation, etc.

Common for domestic and foreign science is an appeal to the problems of legal support for the use of artificial intelligence and digital technologies in view of the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of subjects of public relations.

Key words: *realization of law, domestic and foreign legal doctrine, enforcement, execution, use, observance, rule of law, understanding of law.*